

Tovább éltethető értékeink

Az ember évezredek óta él együtt a lóval. A kutatások szerint a ló háziasításának legkorábbi helyszíne a mai Kazahsztán területe volt. Az itt talált leletek a Kr. e. IV. évezredből származnak. Az Uppsalai Egyetem kutatói tetemes csontmennyiséget megvizsgálva azt találták, hogy a lovak génállománya diverzifikált, vagyis a leszármazási útjuk nem egyenes. Ez azt jelenti, hogy – szemben az előtte háziasított állatokkal, például a kutyával – a lovak háziasításával több helyen is sikerrel próbálkoztak.

A háziasított ló vadon élő rokonai a vadlovak. A ló őse körülbelül hatvanmillió évvel ezelőtt róka nagyságú, ötujjú, talpon járó állat volt, ebből alakult ki a mai testfelépítésű állat. A vadlovak ma élő egyetlen alfaja a sztyeppén élő, fűevő, 125-145 cm magasságú Przewalski-ló. Ez az alfaj páratlan nemzetközi összefogásnak köszönhetően maradt fenn. Az állatkerteken kívül szabad ménésekben csak Mongóliában és hazánkban, a Hortobágyon él. Nem véletlen, hogy részt vettünk ennek a fajnak a megmentésében, hiszen nagyon erős szálak fűznek bennünket a lovakhoz, Magyarország lovas nemzet. E nemes állatok kísérték őseinket a honfoglalás hosszú útja során. A nomád életmód elképzelhetetlen lett volna nélkülük, akárcsak a magyar harcmodor szinonimájává vált gyors lovas támadások, portyák is. A letelepedést követően a mezőgazdasági munkákat könnyítették, a motorizációig a közlekedésünket szolgálták. Mi sem bizonyítja jobban, hogy megbecsültük ezeket az állatokat, mint az, hogy a paraszti épületekben ló és gazdája egy fedél alatt éjszakázott, illetve hogy a magyar haderő legbecsesebb állománya a sokáig fenntartott huszárság volt.

Az ember és a ló életének összefonódásáról a művészet is árulkodik. Legkorábbi ilyen emlékek a franciaországi niaux-i és lascaux-i barlangrajzok. Néró császár diadalívét egykor négy bronzló ékesítette. Leonardo a monumentális lovas szobrának csak az agyagmodelljét készíthette el, de a lovak anatómiai ismeretéről tanúskodnak fennmaradt vázlatai, melyeknek alapján tavaly Debrecenben – a világon először – felépítették a művet. A legismertebb magyar lóábrázolás a magyar lovas hagyományokat ma is hirdető, Ópusztaszeren álló Feszty-körkép.

A magyar lóartás emlékeit mutatja be többek között a Hortobágyi Múzeum lószerszám-kiállítása és a parádi Kocsimúzeum.

A lovak szerepe mára összezsugorodott, leginkább sport- és szabadidő-célokra tartják őket a faj szerelmei. Szinte minden nagyobb település mellett találunk lovas tanyákat, amelyek célzottan a városból kiszakadni vágyók igényeinek kielégítésére rendezkedtek be: lovaglás, lovasoktatás, gyakran vendéglő várja a vendégeket. Érdemes néha ellátogatni egy ilyen tanyára akkor is, ha nem akarunk lovagolni, hiszen a természet és az állatok közelsége egész napos családi kikapcsolódást adhat. Annak ellenére, hogy a lovas sportágakban – fogathajtás, öttusa – hagyományosan jól szerepelnek versenyzőink, a Széchenyi István által beindított és egykor nagy népszerűségnek örvendő hazai lovas-

sport nem megbecsült. Gondoljunk csak arra, hogy a nagy múltú Lovi helyén ma hatalmas bevásárlóközpont áll.

A mezőgazdaságban még használják a lovakat, bár ott is főleg azok, akiknek nincs lehetőségük gépesítésre. Falun néhol még változatlanul közlekedési segédeszközként is tekintenek az állatra, komótosan kocsikáznak dolgukra az emberek. Sajnos ez is eltűnőben van, pedig az autentikus faluképhez hozzátartozik. Kiveszőfélben van az az életmód, melyben ember és állat kölcsönösen egymásra utalva, harmonikusan élnek egymás mellett.

A mai városok mérete és szerkezete, a zsúfoltsággal, kevés zöld területtel nem megfelelő, természettől elszigetelt életmódra kényszerít. Stressz, rohanás, dugók. A rossz levegő egészségügyi problémákat okoz. Az emberek egymás mellett élnek, nem egymással, kevés és felszínes az emberek közötti kapcsolat. Ezzel szemben a falusi, vidéki élet a maga nyugodtságával, erős társadalmi kapcsolataival egészséges, természetbe ágyazott életet kínál. Természetesen a munkalehetőségek korlátozottsága miatt a városi lét még mindig vonzó, azonban tapasztalhatók a külvárosokba, elővárosokba való kiköltözés hullámai, mert kertés házban nagyobb életterünk lehet. Ez a tendencia nem véletlen.

A falusi lét alternatívájába enged betekintést a falusi turizmus. A vendéglátásnak ez a formája sokkal több, mint szállás biztosítása. Amellett, hogy kellemes környezetben szállunk meg, megismerhetjük a falusias élet titkait is. Betekintést nyerhetünk abba, hogyan éltek századokkal ezelőtt és élnek még ma is a vidéki emberek. Tradicionális, kizárólag helyi alapanyagokból készült ételeket fogyaszthatunk, megismerhetjük az adott térség, népcsoport kultúráját, szokásait. A falusi turizmus családias jellegét tovább erősíti, hogy a szállásadóval közös háztartásban, vagy ha külön épületben, de egy portán lakunk. Míg a fiatalabbak dolgoznak, addig az idősebb generáció látja el a vendégeket, biztosít programokat nekik.

Természetesen ahhoz, hogy egy település vonzóvá váljon az üdülni vágyók számára, szép természeti környezet, rendezett, építészetileg egységes utcakép és nyugodt, barátságos légkör kell. A vidékfejlesztési program keretein belüli támogatással versenyképes lehet az üdülni ezen formája, megélhetést vagy kiegészítő jövedelmet adhat olyan, gazdaságilag elmaradott térségek lakóinak, amelyekben más módon nehezen lehet bevételhez jutni, esetleg segélyre szorúlnak. Az üdültetéshez szorosan kapcsolódóan fellendülhet a kézművesipar, a hagyományosan magyar állatfajták tartása, a népzene, ami nemcsak kulturális szempontból előnyös. Pár szálláshely a hozzá kapcsolódó kiegészítő szolgáltatásokkal az egész falu fejlődését szolgálhatja. Faluhelyen nem is versengenek egymással a turistáért a vendéglátók, hiszen legtöbbször egy szállásadó nem is rendelkezik az összes szükséges infrastruktúrával, egymást kiegészítve tudják tökéletesen kiszolgálni a vendégeket. A falusi élet környezettudatosságra ösztönzi az embert, energiatakarékos, hulladékmentes, egészséges.

Hagyományaink kedveznek a falusi turizmusnak. Az Alföld, a gulyák, ménesek mind-mind hungarikumok. Az egyébként kedvezőtlen adottságokból – mint például a szórt falvas településhálózat, a tanyavilág – előnyt lehet kovácsolni, hiszen a vidéken üdülni vágyók számára ez az ideális. Természetbe ágyazott elszigeteltségükkel ezek a falvak jó lehetőséget nyújtanak mind az aktív, mind

a passzív pihenésre. A vendégek lovagolhatnak, kirándulhatnak, részt vehetnek a mezőgazdasági munkákban, disznóvágáson. Népzenei és néptáncelőadások, kézműves-foglalkozások köthetik le őket. Mindezeket a nagy lehetőségeket még nem használjuk ki kellőképpen. Még több külföldi turista idecsalogatása mellett a belföldi turizmus fellendítése is fontos, a hazai tájak, az autentikus kultúra megismerése mindenkinek hasznos, és ez segíthetné az ősi mesterségek, a néptánc, a népzene, a hagyományos állattartás, a népi építészet továbbélését.

Mivel gazdagíthat bennünket egy hosszabb-rövidebb falusi kirándulás? Meglepően sok mindennel. Ha jól szerveztük utazásunkat, megtapasztalhatunk egy teljesen más, a városi embertől idegen kultúrát. Egy kultúrát, amely mindannyiunkban mélyen gyökerezik, ahol az emberek büszkén viselik gondosan hímzett, népi motívumokkal díszített ruháikat, a házakat helyi mesterek által készített páratlan díszek teszik szebbé. Ahol a legapróbb részletre is figyelnek, hiszen egy szépen festett tányérból nem ugyanolyan vacsorázní. Gazdagabbak lettünk, mert megismertük környezetünket, részünké tettük a tájat, egybeolvadtunk a természettel. Láttuk, hogy létezik más, sokkal természetesebb, praktikusabb, élhetőbb formája is az építészetnek, nem utolsósorban szebb forma, mint ami általában körülvesz bennünket. Tapasztaltuk, hogy az emberi kapcsolatok nemcsak felszínesek lehetnek vagy érdekeken alapulhatnak, hanem a tiszteleten, kedvességen, segítőkészségen is – legyen szó akár emberről, akár állatról. Kicsit kiszakadva a mindennapi zűrzavarból kipihentük magunkat, és a nyugodt tempó igénye beépülhet mindennapjainkba is. Kedvet kaphatunk hétvégi családi túrákhoz, szabadtéri programokhoz. Ez lehet a falusi turizmus legfőbb célja: megismertetni, megszerettetni egy olyan életformát, amelynek elemeit átvéve kiegyensúlyozottabban, boldogabban, egészségesebben élhetünk – nem csak vidéken.

Dede Balázs

A ló mint kultúrtényező

Azt, hogy mit adhat a ló az embernek, az tudja igazán megérteni, akiben van egy kevés „művész” – olvastam valamikor egy lovas kalendáriumban. Vitathatatlanul egyetértettem az íróval. Ahogyan ahhoz sem fér kétség: a ló már önmagában véve is kultúrtényező, inspirálója a művészeteknek, többek között az irodalomnak.

A ló adta például a lovagot, évszázadok férfi eszményképét, a lovag pedig a lovagkort, történelmünknek egy ragyogó korszakát – lovagregények ezreinek táptalaját. Jonathan Swift *Gulliver utazásai* című művében az ideális társadalmat egyenesen a lótársadalomban mutatja be nekünk, s a „természet tökélyének” nevezett lóban személyesíti meg a felsőbbrendű lényt. Madách Imre halhatatlan remekművében, *Az ember tragédiájában* előrevetített jövőkép pedig

azt érzékelteti, hogy a ló elvesztésével az ember mennyivel szegényebbé válhat: a falanszterben Ádám, a mű főhőse már csak az őslénytani múzeumban látja kitömött példányban az elkorcsosult lovat, amelyről a tudós elmagyarázza: „Ezrenként lakoztak / Apáink közt, míg barbárok valának, / Megosztva vélők a világ uralmát. / Maradt felőlők sok csudás mese, (...)”. Érdeemes felkutatni, meglelni, újra meg újra átélni, majd megőrizni, áthagyományozni ezeket a „meséket”!

Lovas nemzet mivoltunknál fogva talán nem haszontalan a kulturális, művészi, irodalmi vonatkozások feltárását nyelvi alapokon kezdeni.

Minden ország, minden nép, minden ember „nyelvében él”. A világszerte ősidők óta lovas nemzetnek tartott magyar nemzet kiváltképp, hiszen a kezdetben lóháton harcoló nomád népet a történelem lassanként megtanította arra, hogy minden fegyvernél erősebb a magyar ajkakon élő magyar szó. A fegyverek zaja tehát a távolba tűnt, a lódobogás azonban itt ragadt a múltból, magunkkal hoztuk ősi világunknak ezt a kis darabkáját, hiszen – ahogy a legöregebb lovasemberek tartják – a ló épp annyira hozzátartozik a magyar néphez, mint kápolnához a kereszt. Ahogyan anyanyelvünk is, mely nemzeti kultúránk hordozója. Lovas kultúránk így módon szervesen beleivódott nyelvünkbe, nyelvhasználatunkba.

Ha fellapozzuk O. Nagy Gábor szólás- és közmondásgyűjteményét, talán magunk is meglepődünk azon, milyen sok állandó vagy állandósult szókapcsolatunk, frazémánk őrzi a „lovat”. De vajon értjük is, hogy milyen például közös lovunk „túros” háta? A gyakori (helytelen) „túros” kiejtéssel ellentétben: kisebesedett, feltört.

Ha valaki átesik a ló túlsó oldalára, az az ellenkező végletbe esik.

Amikor kilóg a lóláb, megmutatkozik valakinek az igazi, de titkolt és sokszor nem becsületes szándéka.

Ha lovat adunk valaki alá, felbátorítjuk őt; de ha felültetnek, lóvá tesznek bennünket, akkor rossz lóra tettünk a bizalmunkkal, mert becsaptak minket. Bár: a lónak is négy lába van, mégis megbotlik – azaz: senki sem tévedhetetlen!

Általában azt a lovat ütik, amelyik a legjobban húz (attól kívánnak több munkát, aki egyébként is jól dolgozik), néha meg: ha nincs ló, jó a szamár is (jobb híján megelégszünk azzal, ami éppen van).

Összesen 194 ilyen regisztrált szólásunk és közmondásunk akad. Ezek után nem lehet véletlen, hogy a ló-motívum számos magyar író, költő munkásságának egyik jelentős szimbóluma – érdemes őket görcső alá vennünk!

Gerliczkiné Schéder Veronika